

NIÇİN MEVLÂNÂ VE NIÇİN ŞİMDİ?

SEYYİD HÜSEYİN NASR

(Mütercim: Melikhan Kirazoğlu)

(Seyyid Hüseyin Nasr, "Çera Mevlana, Çera Kunun?", *Gülistan Mecmuası*, 1376 Yılı Yaz Sayısı (No:2), s.9-11.)

İran harsının göğü yıldızlarla dolu bir gök, ve bu göğün yıldızları asırlar boyunca hak ve hakikat vadisinin günlerinde yol gösterendi; ve ilim taliplerine de yol gösterdi. Halen de yol gösteriyorlar. Mevlânâ Celâlüddîn-i Belhî-i Rûmî hakkındaki bu iki günlük konferansın başında kendimize sormanın yeridir: Niçin Mevlânâ, ve niçin şimdi Mevlânâ? Batı gün geçtikçe daha da tanırken İslamî ariflerin ve bilgelerin tefekkürünü, ve başka doğu dinlerinin tefekkürünü; niçin Amerika'da ve Avrupa'da Mevlânâ'nın eserlerine dönük böylesine geniş bir teveccüh var? Öyle ki Mevlânâ'nın İngilizce'ye tercüme şiir kitapları, kendisi de şiir ve şair itibarıyla gayet doğurgan İngilizce'nin tüm şairlerinden çok satıyor. İrfanın inceliklerini dile getirmiş, felsefî ve kelâmî meselelerin en çetinlerini halletmekle uğraşmış başka kimseler de var. Sade bir dille, hikâyelerle insan hayatının esrarını ve hilkatın sırrını ortaya dökmüşler var. Başkalarının akîdesine ve mefkûresine müsamahayla, yumuşaklıkla yaklaşılan, âlem-i suretten yola koyulup âlem-i manaya varmış olanlar var. İnsanın varoluşunun cevherine varmış, insan olmanın yüce hakikatini rabbın ulu hakikatinin sancağında görünür kılmış olanlar var. Vahyin bâtinî manalarını, ve

peşinden nübüvvetin, velâyetin, risâletin derûnî manalarını âşikâr kılmış olanlar var. Müslüman İran harsında, irfanî ve felsefî fikirlerin en zariflerini insanı mesteden şiirlerin kalıbında arz-ı endam ettirip kendi kelâmlarına giydirdikleri cemali hakikatin de libası etmiş büyükler var. Tüm bu hasletleri birbiriyle katıştıran, kulluk ettiğimiz rabbi aşkla yoğuran, maşuğun evine vuslat için böylesine muhkem bir yol döşeyen kişi, o ruh-ı kudsî; o kelâmı halen kalbi mum eden ve varlığının bereketi hakikat taliplerine yol gösteren Rum'un mollasından başka kim ola?

Âlem-i sûretin mahdûdiyelerine esir renkleri barıştıran elçidir Mevlânâ, onun insanı yüceltme arayışında ediplik vardır. İnsanperverlik ve insanperestlik arasındaki farkı asla unutmayan bir insanperverdir o, daima hatırlatmıştır ki hak insanperverlik yalnızca ilâh ekseninde olmalıdır. Batı insanı beş asırdır insanın kendisini rabbın yerine koymuşken bu büyük günahın getirdikleriyle, bizzat arzın meskûnlarının mevcudiyetini tehdit etmeye varmış korkunç buhranlarla artık yüz yüze gelme vaktidir. Mevlânâ bir şey söylüyor, ve söylediği bu şey insanperverlik zemininde duruyor, zira onun dünyasında

*Kandil, 11. yüzyıl
Env. 192, TIEM*

Allahu Teala'dan sonra dünya görüşünün merkezi insandır, ve işte onun bu hasleti çağdaş dünyanın arayıştakilerini ona çekiyor.

Aşkın ve muhabbetin kendisinden göçmüş olduğu bu dünyada Mevlânâ aşk âleminin sefiridir; ve kelamı yer kürenin ırmaklarını rahmet suyuyla suvaran o Kaf Dağı'nın sakini Simurg'un elçisidir. Çirkinlikle dolup taşan, güzelliğin yalnızca güzelleştirme ve ziynetten ibaret olduğu bir dünyada Mevlânâ güzelliğin esaslı ehemmiyetini dile getirip güzellikte yârin hüsnünün tecellisini görüyor; bize Allah'ın güzel olduğunu ve güzeli sevdiğini hatırlatıyor. Güzelliğin her tecrübesi Mevlânâ için gönle düşmüş ateş-i aşkı hatırlatan, mutlak cemale açılan bir kapıdır.

Elliden fazla aruz vezninin kullanıldığı Divân-ı Kebir Farsça şiirin en büyük aruz hazinesiyse, bunun sebebi bir mucizeymişçesine müfessiri olduğu âlem-i gaybın şiirinin müziğiyle ruhunun tümünden ahenkli olmasıdır. Bizlerin çeng, hüdânın o çengi çalan olduğu hakikati bir kez varlığında tahakkuk etti mi Mevlânâ'nın derûnî kulağı ademoğlunun elest gününde işittiği aşkı tınıyı daimen dinler oldu. İşte bu nedenle her lahza vecd içreydi ve semayı tarikatının erkanından bildi. Mevlânâ'nın şiirleri ezeldeki efendinin onun varlığının telini çalmasından doğan şarkının meyvesidir.

Mevlânâ bir fâkih ve bilgeydi, felsefeden nücuma zamanının tüm bilimlerini biliyordu. Fakat her şeyden öte Mevlânâ ilâhî esrarın arifydi ve hamı pişiren, pişmiş olanıysa yakıp kavuran hakikatin yanıp tutuşan aşığıydı. İnsanın nefsinin ulûhiyyet makamına vardırıran sırta vakıftı ve biliyordu ki:

*nasılı bilinmez akla sığmaz bir birliği vardır
insanın rabbiyle insanın canının*

Mevlânâ'nın kelâmı sonsuz bir denizken özetleyerek dahi temel hususlarını saymak mümkün değil. Bu iki gün boyunca konferansın konuşmacıları şairliği, şiiri ve düşüncesi itibarıyla esas vasıflarının birçoğuna muhakkak temas edeceklerdir. Fakat şimdi işaret edilen birkaç husus "Niçin Mevlânâ?" sorumuza cevap için yetiyor.

Şu anda batı toplumunu ve giderek diğer toplumları da saran, geçmişte bir benzeri olmayan derin buhranı kavramalıyız. Aynı zamanda çağdaş insanın özgürlük namına giderek en diplere, derinliklerin karanlık çukuruna gittiği, hatta yokluğun zulmetine düştüğü hakikatini kavrayarak "Niçin şimdi?" sorusuna kolayca cevap verebilir; Mevlânâ'nın düşüncesine ve fikirlerine dönüşün zaruretini ortaya koyabiliriz. Aşkın tanığı, âlem-i gaybın müfessiri Mevlânâ'nın sözleri şüphesiz yok oluş ve helâk uçurumdan kurtulmak için bir yoldur; o hem Eflatundur hem Galen, hem ruhun ve aklın, hem revânın ve canın tabibidir. Âlem-i derûnun nâmütenâhî göğüne bir ışıktır Mevlânâ. Kelâmıysa hakkında nazmedildiği üzere varlık dünyasının kubbesinden öteye yükselmek için bir merdivendir:

*gök merdivenidir bu kelâm
ve kubbeye varır ondan giden
değildir orası gök kubbe
ama o kubbedir ki felekten de yeğ.*

*Şamdan, 12-13. yüzyıl,
Env.33, Ürgüplü.*

